

Balla Tibor¹

A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia első igazgatói, 1872–1880

Az Osztrák–Magyar Monarchia szárazföldi fegyveres erejének alkotórészeként 1868-ban létrehozták az annak második vonalát képező magyar Honvédséget (a továbbiakban: Honvédség), amelynek önálló tisztikarra volt szüksége. Az „1872. évi XVI. törvénycikk a magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia felállításáról”, továbbá az „1872. évi XVII. törvénycikk a m. k. honvédségi Ludovika-Akadémia épületének átalakítására, (sic!) felszerelésére és az intézet 1872. évi fentartására (sic!) pótlólag megajánlott összegek fedezéséről” rendelkezései nyomán került sor a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia (a továbbiakban: Ludovika Akadémia vagy Akadémia) felállítására. Az intézmény 1872. december 19-én kezdte meg működését, és egészen 1945 tavaszáig a magyar honvédtisztképzés fellegvára maradt.

A Ludovika Akadémia mindenkori igazgatója felelősségteljes beosztást töltött be a Honvédségben belül. A magasan képzett és a szükséges vezetői tapasztalatokkal rendelkező, általában már ezredesi rendfokozattal bíró honvédtisztek közül tudatosan kiválasztott jelöltet a honvédelmi miniszter előterjesztése alapján az uralkodó nevezte ki. Meglehetősen nagy önállóságot élvezett, közvetlenül a mindenkori honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozott.

A Ludovika legelső három igazgatójára hatalmas feladat hárult: meg kellett teremteniük az önálló honvédtisztképzés alapjait. Számos nehézséggel szembesültek, viszont tevékenységükkel évtizedekre megalapozták a Ludovika Akadémia működésének kereteit, és lerakták a későbbi minőségi fejlesztés és növekedés szakmai alapjait, valamint személyes példamutatásukkal kijelölték a további utat, amelyre utódaik támaszkodhattak. Céljuk az volt, hogy az intézmény falai között folyó tisztképzés színvonala elérje a császári és királyi hadsereg nagy múltú bécsújhelyi akadémijáét, vagyis a Honvédség leendő tisztjei a közös hadseregben

¹ Ezredes; kutatóprofesszor, NKE HHK Katonai Vezetéstudományi és Közismereti Tanszék; az MTA doktora.

szolgáló bajtársaikkal azonos szakmai tudással és képességekkel rendelkezzenek, továbbá a polgári társadalom elvárásainak megfelelő általános és klasszikus műveltséggel, makulátlan életvitellel, valamint erkölcsökkel bíró, az úri társaság megbecsült tagjainak, a birodalom és a fennálló társadalmi rend biztos védőpajzsának számító tisztek kerüljenek ki az Akadémia padjaiból. Ez irányú törekvéseiket azonban csak a századfordulóra koronázta siker. A három igazgató kivívta a növendékek tiszteletét és megbecsülését, és maguk is akaratlanul példaképekké váltak.

A Ludovika Akadémia 1872 és 1880 közötti igazgatóinak tisztí életpályáját történelmi-statisztikai és szociológiai módszerekkel megvizsgálva néhány általánosan jellemző megállapítást tehetünk. Hármójuk közül ketten eredetileg is magyar nevet viseltek (Edényi Lipót mindamellett a német hangzású Reindlről magyarosította családnevét), továbbá mindnyájan a történelmi Magyarország területén születtek, két fő Erdélyből, Péchy Ede pedig a Felvidékről származott. Móricz Sándor református, a Ludovika élén őt követő két igazgató viszont római katolikus vallású volt. Kivétel nélkül középosztálybeli családból származtak, valamint a kor szokásainak megfelelően megnősültek, és családot alapítottak. Móricz Sándor kétszer is megnősült, s egyszer megözvegyült. A korszakban szokásostól eltérően mindhárman csupán 2-3 gyermeket neveltek. Ketten ezredhadapród-iskolát végeztek, Edényi Lipót pedig a bécsújhelyi Theresianum Katonai Akadémiát fejezte be eredményesen. A szolgálati érintkezés során használt magyar nyelven kívül még általában 3-4 másik (főként német, francia, román vagy egy szláv) nyelven is beszéltek valamilyen szinten. Ketten (Móricz és Péchy) öröklött nemesi címet birtokoltak. Katonatiszti pályafutásuk közös jellemzője, hogy mindhárman a császári-királyi hadseregben kezdték meg szolgálatukat, viszont az 1868 után felállított magyar királyi Honvédségnél futottak be katonai karriert, ahol pályafutásuk során elsősorban csapattiszti szolgálatot teljesítettek. Edényi Lipót és Péchy Ede számára a Ludovika igazgatói beosztása volt a katonatiszti pálya utolsó állomása (egészségügyi okokból került sor felmentésükre), Móricz Sándor viszont még másfél éven át szolgált az igazgatói posztról történt távozása után. Az Akadémia élére történt kinevezésük idején ketten (Móricz és Péchy) az 50-es éveikben jártak, Edényi Lipót 47 éves volt, és mindhárman ezredesi rendfokozatot viseltek. Péchy Edét igazgatósága ideje alatt császári és királyi vezérőrnaggyá léptették elő. Mindhárman rendelkeztek harci tapasztalatokkal, amelyeket az 1848–1849-es magyar szabadságharc csatáiban (Móricz és Edényi a Honvédségben, míg Péchy a császári oldalon harcolva) szereztek. Péchy Ede érdemeit több osztrák–magyar kitüntetéssel ismerték el, és a Ludovika éléről történt felmentése alkalmával uralkodói elismerésben részesült. Egyikük sem

gazdagította a hadtudományt írásművekkel. Móricz Sándor távozott el közülük legkorábban – mindössze 62 éves korában – az élők sorából.²

A Ludovika Akadémia élén állt első igazgatók tevékenysége jelentős mértékben hozzájárult a Honvédség hivatásos tiszti utánpótlásának zavartalan biztosításához. A Ludovikát végzett tisztek az intézmény vezetőinek köszönhetően biztos tudással és a legkorszerűbb szakmai ismeretekkel rendelkeztek, amelyeknek birtokában kiválóan megállták helyüket tiszti pályafutásuk bármilyen csapattiszti vagy vezérkari beosztásában.

A Ludovika Akadémia legelső három igazgatójának rövid életrajzát az alábbiakban adom közre.

Móricz Sándor sepsiszentgyörgyi és nagyvárad magyar királyi honvédezredes

1820. január 8-án született a háromszéki Köpecen, Móricz József határőr őrnagy és Boda Teréz gyermekeként, székely kisnemesi származású és református vallású családban.

Katonatiszti pályafutását 1835. augusztus 18-án, kötelezettség nélküli hadapródként kezdte a császári-királyi 15. határőrezredben, ahol 1848-ig szolgált folyamatosan. 1839. augusztus 1-jén hadapróddá, 1842. október 15-én II. osztályú hadnaggyá, 1845. december 1-jén pedig I. osztályú hadnaggyá nevezték ki alakulatánál.

1836–1839 között elvégezte a császári-királyi tullni utásziskolát, majd 1840 novemberétől a székely határőrezredek számára altiszti utánpótlást biztosító kézdivásárhelyi katonai nevelőintézetben matematikát, építészetet, utásztant, katonai rajzot, földmérést és fegyvertant oktatott. 1846 decemberétől fegyvertiszti tanfolyamot végzett Bécsben, majd az ezred fegyverraktárát felügyelő tiszt volt Kézdivásárhelyen. 1848 augusztusában főhadnaggyá léptették elő alakulatánál.

1848 októberében nemzetőr őrnaggyá választották az erdővidéki nemzetőrzászlóaljnál. Az erdélyi Háromszék önvédelmi harca idején, november 28-ától nagydobói Dobay Károly ezredes, Háromszék katonai parancsnoka mellett látott el segédtiszti feladatokat. Része volt annak a heroikus küzdelemnek, amelynek során a 10 ezer főnyi magyar védősereg december végéig sikeresen verte vissza az erdélyi császári-királyi csapatok jelentős részének támadásait. 1849 februárjában a Gyimesi-, az Úzi-, az Ojtozi-szoros megerősítésében vett részt. Móricz felügyelte

² BALLA 2022a: 17–28.

a csíkmadarasi löporgyár létrehozását 1849. március elején. 1849. április 19-én honvédszázadossá léptették elő, s a két századból álló, 306 fős, Csíkszeredában, majd júniustól Ojtozban állomásozó székely utászosztály szervezője és parancsnoka lett. Később a csíkszentgyörgyi Gál Sándor ezredes, majd vezérőrnagy vezette székelyföldi hadosztály tábornoki (értsd vezérkari) tisztjeként szolgált. Az 1849. augusztus 24–25-i zsidói fegyverletétel előtt kazinczi és alsóredmeczi Kazinczy Lajos ezredes vezérkari őrnaggyá léptette elő. A szabadságharc leverése után Aradon raboskodott, 1849. szeptember 7-én 12, illetve 1850 januárjában 8 év várfogságra ítélték. Büntetését Theresienstadtban töltötte, ahonnan 1852 júniusában uralkodói kegyelemmel szabadult. Azt követően az 1854–1855-ös tanévben a Nagykovácsi Református Gimnázium magyar- és németszépírási-, valamint rajztanára volt. 1856 és 1858 között elvégezte a bécsi műszaki főiskolát. 1858-tól 1866-ig fürdőigazgatóként, 1866-tól postamesterként, 1868–1869-ben pedig a Szatmár vármegyei bikszádi aranybánya vezetőjeként dolgozott.

1869. október 24-én az újonnan felállított Magyar Királyi Honvédség kötelékében honvéd alezredessé, valamint a Szatmárnémetiben állomásozó közép-szolnoki 43. honvéddzászlóalj parancsnokává nevezték ki. 1871. május 23-án a 8. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka lett Brassóban, ahol 1872. április 29-én ezredessé léptették elő.

Az uralkodó 1872. július 18-én kinevezte a magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia igazgatójává, beosztását 1873. november 4-éig látta el. Az Akadémia épületét 1872. augusztus 31-én vette át a császári és királyi hadseregtől egy bizottság, amelynek Móricz ezredes is tagja volt. Nehéz feladat tornyosult elé: a Ludovika Akadémia szervezeti kiépítése, az oktatás és a képzés beindítása, vagyis az önálló magyar honvédtisztképzés alapjainak lerakása, amelyekre utódai építkezni tudtak. Ezen a téren elvitathatatlan érdemeket szerzett. A tisztképzés csak 1872. november 1-jén indult meg a Ludovikán, amelynek életében 1872-től 1882-ig tartott a „hallgatók korszaka”. Kezdetben csak két tanfolyam indult: a honvédtisztképző tanfolyam és a honvéd felsőbb tiszti tanfolyam, összesen 125 hallgatóval és 21 tanárral. A 100 fős tisztképző tanfolyamban önként jelentkezett szabadságolt állományú hadapródokat képeztek ki tényleges tisztekké, a 25 fővel indult felsőbb tiszti tanfolyamban a legalább már két éve csapattisztjeként szolgált tisztek kaptak lehetőséget arra, hogy mélyebb katonai ismereteket szerezzenek. Móricz ezredesnek meghatározó szerepe volt a magyar katonai irodalom megalapozásában is. A Ludovika felállítását követően a magyar nyelvű tankönyveket az akadémia tanárai írták, továbbá a magyar nyelvű szabályzatok elkészítésével is befolyást gyakoroltak a magyar katonai szaknyelv kialakulására. 1873 tavaszán megindult a *Ludovika Akadémia Közlönye*, amely

rövidesen a Honvédség kedvelt szaklapjává vált, s 1908. január 1-jétől *Magyar Katonai Közlöny* címen jelent meg.

Móricz ezredes tartós gyengélkedése miatt igazgatói feladatának nem tudott maradéktalanul megfelelni, ezért felmentését kérte. 1873. november 5-én a brassói 8. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnokává, majd 1874. augusztus 30-án a magyar királyi horvát–szlavón VII. honvédkerület zágrábi 1. dandárjának parancsnokává nevezték ki. 1874. szeptember 12-én az erdélyi VI. honvédkerület 2. dandárjának ideiglenes parancsnoki beosztását vette át Nagyszebenben. 1875. március 1-jén nyugállományba helyezték, azt követően Nagyszebenben élt. 1882. augusztus 20-án hunyt el Nagyszebenben, szívszélhűdés következtében. Két nappal később temették el a nagyszebeni katonai temetőben.

1859-ben feleségül vette Dobay Leontinát, nagydobói Dobay Károly császári-királyi ezredes, a székely határőrezred parancsnokának lányát, aki 1862-ben meghalt. 1862-ben másodszorra a francia származású Marine Karolinát vette nőül. Móricznak két gyermeke született, az első házasságából Ilona lánya, a másodikból pedig 1864-ben Károly fia.

Magyar és német nyelven igen jól beszélt és írt, valamint románul és franciául is meglehetősen jól értett.³

Edényi Lipót magyar királyi honvédezredes

Reindl Lipót 1826. október 23-án született az erdélyi Kudzsir (Szászvárosszék, később Hunyad vármegye) településen, Franz Reindl császári-királyi ezredes fiaként, római katolikus vallású családban. Családnevét 1848 novemberében – a Honvédségbe való belépése után – Edényire magyarosította.

1838-tól 1845-ig a császári-királyi katonai akadémiát végezte Bécsújhelyen.

Katonatiszti pályafutását 1845. szeptember 22-én kezdte alhadnagyként az erdélyi császári-királyi 16. határőr gyalogezredben, majd 1847. március 16-án a nagyszebeni, de Galíciában állomásozó császári-királyi 31. sorgyalogezredhez került. Állomáshelyén hadsegédként tevékenykedett Balthasar Simunich altábornagy, tarnóvi hadosztályparancsnok mellett. 1848. október 15-én főhadnaggyá léptették elő. 1848. október 22-én megszökött, hazatért, és szolgálatra jelentkezett a honvédseregbe. 1848. november 1-jén tábornoki (vagyis vezérkari) főhadnaggyá nevezték ki a Honvédségben,

³ BALLA 2022a: 17–21; 2022b: III–III2.

és a hadügyminisztérium tábornoki osztályára osztották be. 1848. december 15-én a felső-tiszai honvéddadtest Desseffy Arisztid alezredes által irányított dandárjának tábornoki tisztje lett. 1849. január 26-án a Desseffy-hadosztály vezérkari főnökévé és századossá nevezték ki. E minőségében vett részt a tavaszi hadjárat jelentősebb ütközeiben. 1849 áprilisában áthelyezték a Felső-Magyarország védelmét ellátó – Henryk Dembiński altábornagy vezette – IX. honvéddadtesthez. 1849. május 25-étől a IX. honvéddadtest segédtisztje (korabeli kifejezéssel karsegédje) volt, 1849. július 16-án pedig őrnaggyá léptették elő beosztásában. 1849. augusztus 19-én Karánsebesnél seregszerepe csapataival együtt letette a fegyvert.

A császári-királyi hadbíróság 1850. január 30-án, illetve február 15-én Aradon 12 év várfogságra ítélte, amelyből 5 évet Aradon, 1 évet pedig Josefstadtban raboskodott. 1855. augusztus 28-án kegyelmet kapott, és kiszabadult. Hazatérve gazdálkodott, majd 1858–1859 és 1863–1869 között állami hivatalnokként tevékenykedett a földmérő és földteher-mentesítő bizottságnál Nagyszebenben.

A Honvédség megalakításakor reaktiválták. 1869. április 18-án honvéddőrnaggyá, valamint a nagyszebeni 21. honvéd zászlóalj parancsnokává nevezték ki. 1870. november 1-jén alezredessé léptették elő. 1869–1870-ben a honvédtiszt és a tisztképző iskola, majd 1870–1871-ben a honvédtisztképző iskola parancsnoka és tanára volt Nagyszebenben.

1871. május 1-jétől a 7. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka volt Nagyszebenben, 1873. május 1-jén pedig ezredessé nevezték ki beosztásában.

1873. december 1-től 1876. július 15-ig volt a Ludovika Akadémia igazgatója. Irányítása alatt a korábbi kettő helyett három tanfolyam indult. A 250 fős, 8 hónapos előkészítő tanfolyamba a nyolchetes alapkiképzés után a csapatparancsnokságok által javasolt, a gimnázium vagy a reáliskola első négy osztályát jó eredménnyel végzett honvédek kerültek, akiket tisztképzésre alkalmasnak tartottak. A 150 fős általános tisztképző tanfolyamba az előkészítő tanfolyamot legalább jó eredménnyel elvégzett hallgatókat vagy a nyolchetes újonckiképzésben részesült, a gimnázium 8. illetve a reáliskola 6 osztályát jó eredménnyel elvégzett s az előkészítő tanfolyam katonai tárgyaiból jó eredménnyel vizsgát tett honvédeket vették fel. A harmadik a korábbi feltételekkel és 25 fővel tovább működött, nyolc hónapig tartó felsőbb tiszti tanfolyam volt, ahová a császári és királyi Hadiiskolába vagy vezérkari alkalmazásra törekvő hallgatók nyertek felvételt. A tanári kar létszáma 25 főre bővült. 1874-től 1883-ig a Ludovikán működött az először három, majd tízhónapos törzstiszti tanfolyam, amelynek felügyeletével is az igazgatót bízták meg.

1876. december 23-án saját kérelmére felmentették a Ludovika Akadémia parancsnoksága alól. 1877. április 1-jén egészségügyi okokból nyugállományba

helyezték, majd az erdélyi Mihályfalva településen élt. 1897. június 22-én hunyt el a Nagy-Küküllő vármegyei Hidegvíz településen.

Nagydobói Dobay Károly császári-királyi ezredes, a székely határőrezred parancsnokának lányát, Dobay Klárát vette nőül. Házasságából két fia (Rezső és Károly), valamint egy lánya (Mária) született.

Németül tökéletesen, magyarul és románul csak a szolgálat igényeinek megfelelően, olaszul és franciául keveset beszélt és írt.⁴

Péchy Ede péchujfalusi császári és királyi vezérőrnagy

Péchy Ede 1817. április 6-án született a Sáros vármegyei Péchujfalun, római katolikus vallású családban. Édesapja Péchy Imre Sáros vármegyei alispán, majd Zágráb vármegyei főispán, magyar királyi udvari tanácsos, édesanyja pedig Péchy Ágnes volt.

Nyolc gimnáziumi osztályt, majd 1834–1837 között a császári-királyi 60. gyalogezred hadapródiskoláját végezte Kremsben.

Katonatiszti pályáját 1834. augusztus 29-én kezdte önkéntes hadapródként az eperjesi, de Kremsben állomásozó császári-királyi 60. gyalogezredben. 1837. július 1-jén – a bécsi Magyar Nemesei Testőrségnél – hadnaggyá léptették elő. 1842. május 1-jétől századtsízt, majd századparancsnok volt a galíciai Lańcutban állomásozó császári-királyi 2. vértesezredben. 1843. július 1-jén főhadnaggyá, 1848. április 1-jén pedig századosná léptették elő. Ezrede kötelékében vett részt az 1848–1849-es magyar szabadságharc ellen indított hadjáratban. Részesen volt a 1849. január 13-i szerdahelyi ütközetnek, ahol a komáromi várból kitört magyar csapatok arattak sikert. Az 1849. július 2-án lezajlott komáromi csatában is a császári oldalon vett részt.

1853. október 19-én őrnaggyá léptették elő, és 1857. július 1-jéig századtsízként szolgált a császári-királyi 5. huszárezredben Körmenden, amikor nyugállományba helyezték. 1869. december 23-án őrnagyként ténylegesítették a Honvédség állományában, egyúttal az Eperjesen állomásozó sárosi 37. honvéd zászlóalj parancsnokává nevezték ki. 1870. november 1-jén alezredessé léptették elő beosztásában. 1871. május 7-étől a 16. honvéd gyalogdandár parancsnoki beosztását látta el Budán, 1872. április 28-ától már ezredesi rendfokozatban. 1873 és 1877. október 12. között a budapesti Honvéd Főtörvényszék ideiglenes elnöki teendőit is ellátta.

⁴ BALLA 2022a: 23–25; 2022b: 112–113.

1874. augusztus 30-tól a budai V. honvédkerület budai 1. dandárjának parancsnoka volt. 1875. december 30-tól a budai V. honvédkerület ideiglenes parancsnokaként tevékenykedett. 1876. február 11-én a pesti I. honvédkerület pesti 1. dandárjának ideiglenes parancsnokává nevezték ki. 1876. március 24-től a 79. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnokaként foglalatzkodott Pesten.

1877. január 23-tól a Ludovika Akadémia ideiglenes, 1877. szeptember 12-étől 1880. augusztus 25-éig pedig a Ludovika ténylegesen kinevezett igazgatója volt. Teendőit 1878. május 1-jétől császári és királyi vezérőrnagyként látta el. Folytatta az elődei által megkezdett munkát, s a korábbiakhoz képest új feladatként felügyelte az 1877-től 1882-ig a Ludovika Akadémián működött, öt hónapos tábori rendőriskola működését.

1880. augusztus 26-án felmentették az Akadémia igazgatói beosztásából, majd 1881. március 11-én saját kérelmére nyugállományba helyezték. Azt követően Eperjesen élt, egészen az 1896. szeptember 4-én – a Sáros vármegyei Péchujfalun agyvérzés miatt – bekövetkezett haláláig. 1896. szeptember 6-án Péchujfalun, a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

1849. december 26-án megházasodott, jamniki Jóny Herminát Lőcsén vette nőül. Házasságából egy fia (1851. február 23-án Albert) és egy lánya (1852. június 28-án Natália) született.

Magyarul, németül és szlovákul jól beszélt és írt, francia, lengyel és cseh nyelven keveset értett.

Családja eredetileg Erdélyből származott, ősei 1555-ben kaptak nemesi címet I. Ferdinánd császártól.

Érdemeit több kitüntetés adományozásával is elismerték. 1881-ben az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztályát kapta meg, azonkívül birtokosa volt a Tiszti Szolgálati Jel I. osztályának és a Hadiéremnek. 1880-ban a Legfelsőbb Dicsérő Elismerésben részesült a Ludovika igazgatójaként végzett több éves sikeres szolgálatáért.⁵

⁵ BALLA 2022a: 27–28; 2022b: 113–114.

Felhasznált irodalom

- BALLA Tibor (2022a): *A honvéd tisztképzés irányítóinak arcképcsarnoka. A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia igazgatói és parancsnokai, 1872–1945*. Budapest: Ludovika.
- BALLA Tibor (2022b): A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia vezetői, 1872–1918 (2.). *Honvédségi Szemle*, 150(3), 111–114. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.9>

Ajánlott irodalom

- BACHÓ László szerk. (1930): *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest: Honvéd Ludovika Akadémia.
- BARCZY Zoltán – SOMOGYI Győző (1990): *Királyért és hazáért*. Budapest: Corvina.
- BERKÓ István szerk. (1928): *A magyar királyi honvédség története, 1868–1918*. Budapest: Hadtörténelmi Levéltár.
- GERŐ József szerk. (1940): *A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke*. Budapest: Debreczeni Nyomda.
- HAJDU Tibor (1999): *Tisztikar és középosztály. Ferenc József magyar tisztjei*. Budapest: História – MTA Történettudományi Intézete.
- MAKAI Ágnes – HÉRI Vera (2002): *Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben*. Budapest: Helikon.
- RADA Tibor (1998): *A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. I–II. kötet. Calgary–Budapest: magánkiadás.
- SÍPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára – B. KALAVSZKY Györgyi (2018): *A Ludovika egykor és most*. Budapest: Zrínyi.